

NGOẠI NGỮ VỚI BẢN NGỮ

KHẢO SÁT CÁCH CHUYỂN DỊCH TRẠNG TỪ TRONG TÁC PHẨM HARRY POTTER

VÕ TÚ PHƯƠNG

(Cao đẳng Văn hoá nghệ thuật Du lịch Nha Trang)

Tiếng Anh ngày nay đã trở thành công cụ giao tiếp quốc tế trong tất cả các lĩnh vực như kinh doanh, học thuật, nghiên cứu khoa học và như vậy tiếng Anh có vai trò quan trọng đối với tất cả mọi người trong đó bao gồm cả người Việt Nam. Vấn đề nghiên cứu, so sánh đối chiếu tiếng Anh và tiếng Việt rất quan trọng. Nó giúp ích rất nhiều cho công tác học thuật: giảng dạy và học tập và công tác dịch thuật. Đây là những lĩnh vực quan trọng, cần thiết hiện nay.

Trong các từ loại tiếng Anh trạng từ là từ rất đặc biệt. Nó giúp người đọc, người nghe xác định thời gian, mức độ, nơi chốn của một hành động, một trạng thái của sự vật hiện tượng. Tuy nhiên những nghiên cứu về trạng từ vẫn còn nhiều vấn đề bỏ ngỏ, ví dụ như nghiên cứu về sự chuyển dịch của trạng từ. Chúng tôi nhận thấy khi chuyển dịch trạng từ tiếng Anh sang tiếng Việt thì thường có sự thay đổi về từ loại, về vị trí, về cấu trúc. Bài nghiên cứu nhỏ này sẽ nghiên cứu, khảo sát cách chuyển dịch trạng từ tiếng Anh sang tiếng Việt. Việc khảo sát sẽ dựa trên 6 tập đầu của tác phẩm Harry Potter của nhà văn J.K. Rowling qua bản dịch của nhà văn Lý Lan được Nhà xuất bản Trẻ phát hành.

1. Trạng từ tiếng Anh

Theo Sidney Greenbaum và Randolph Quirk (1993) thì trạng từ trong tiếng Anh có các chức năng bổ nghĩa cho tính từ (adjective), cho trạng từ (adverb) và giới từ (preposition), cho đại từ (pronoun), cho chỉ định từ (predeterminer), cho các số từ (numeral) và cho cụm danh từ (noun phrase).

Một trong những chức năng của trạng từ là bổ nghĩa cho tính từ giống như trong những ví dụ sau: *very good* (rất tốt), *awfully hungry* (đói kinh khủng).

Thường thì những trạng từ đứng trước những tính từ mà nó bổ nghĩa, nhưng đôi khi chúng cũng đứng sau tính từ bổ nghĩa. Những trạng từ đứng sau bổ nghĩa như là *enough* và *ago* thì được đặt sau tính từ mà nó bổ nghĩa, nhưng những trạng từ khác cũng được đặt sau: ví dụ “*That seems so long ago.*” (cách đây lâu lắm rồi).

Những trạng từ cũng hoạt động như những bổ tố cho những trạng từ khác như là: *very soon* (rất sớm), *awfully quickly* (nhanh đến nỗi), *They'll figure it out really fast* (Họ sẽ hình dung ra nó rất nhanh).

Trạng từ trong tiếng Anh là adverb (adverb), nghĩa là thêm ý nghĩa vào cho động từ. Như vậy chức năng chính thường thấy rõ nhất của trạng từ là bổ nghĩa cho động từ, ví dụ như: “The children **often** ride their bikes” (Những đứa trẻ thường đi xe đạp).

Ngoài việc bổ nghĩa cho động từ, tính từ và những trạng từ khác, thì những trạng từ còn có thể là những bổ tố của những cụm danh từ (hoặc những bộ phận của những cụm danh từ) (*It came as quite a surprise*), những cụm giới từ (*You can't go through here can you?*), những tiểu từ (particles), các số và các cách thức đo đạt.

Sau đây là những ví dụ về những yếu tố mà trạng từ bổ nghĩa cho:

Khi không có cụm trạng từ nào tận cùng bằng “-ly” có thể sử dụng được cho điều ta

muốn nói thì chúng ta có thể nghĩ đến việc dùng một cụm trạng từ (an adverbial phrase) bắt đầu bằng một giới từ (a preposition) để nói đến cách thức của hoạt động, ví dụ: I came here *by bus*. (Tôi đến đây *bằng xe buýt*.) Đôi khi chúng ta có thể dùng một cụm trạng từ hoặc một trạng từ đuôi “-ly”. He left *in a hurry/hurriedly*. (Hắn ta *vội vã/hối hả* ra đi.)

Nhiều danh từ thực ra có thể thực hiện chức năng như những trạng từ trong một số trường hợp, ví dụ như câu sau: “I went *downtown* yesterday.” (Hôm qua tôi đã *xuống phố*.) *downtown* là một danh từ, nhưng thực ra nó là một trạng từ.

2. Khảo sát cách chuyển dịch trạng từ trong HARRY POTTER

Trong 6 tập Harry Potter (từ tập 1 đến tập 6) có tổng cộng 181849 câu. Trong đó có 1308 câu có xuất hiện cụm từ “*một cách + tính từ*...”. Và cũng có những cụm từ bắt đầu bằng “*một cách*” nhưng những cụm từ đó không phải là trạng từ ví dụ như: “Nói *một cách nào đó* thì đúng vậy.”, “Mình nghĩ có *một cách*, nhưng dĩ nhiên sẽ rất khó khăn.”, “Chỉ có *một cách* để mượn một cuốn sách trong khu vực Hạn chế: đó là phải có tờ giấy của một giáo viên kí tên cho phép đọc.” “Hay đó là sáng kiến của bà về *một cách kết thúc* bài thi đầy ấn tượng?”, “Đó là *một cách nói* thôi!”...

Những từ in nghiêng trong những câu trên bắt đầu bằng “*một cách + tính từ*” nhưng chúng không phải là trạng từ. Theo thống kê thì có 621 trạng từ bắt đầu bằng “*một cách*” xuất hiện trong 6 tập Harry Potter với số lượt xuất hiện là 1.308. Những từ xuất hiện nhiều nhất là: *một cách khó chịu* (22 lượt xuất hiện), *một cách khó khăn* (21 lượt xuất hiện), *một cách kì lạ* (20 lượt xuất hiện), *một cách giận dữ* (18 lượt xuất hiện)...

Trong lời dịch của nhà văn Lý Lan điều thú vị nhất là cách sử dụng từ ngữ vô cùng độc đáo, cách dịch sang ngôn từ Việt Nam mang đậm tính phong phú của ngôn ngữ Việt vì thế đã tạo được nhiều hình ảnh, âm thanh và liên

tưởng thú vị cho độc giả. Ví dụ chỉ với trạng từ *slowly* nhà văn Lý Lan đã chuyển sang tiếng Việt với nhiều hình ảnh, từ ngữ khác nhau thú vị: *chậm rãi, thong thả, từ tốn, từ từ, ung dung*. Một số ví dụ khác là:

lazily: được dịch là “nhờn nhự”, *slightly*: được dịch là “chè bè”, *limply*: được dịch là “nghèo”...

Cùng diễn đạt ý nghĩa *tức giận* tác giả đã sử dụng nhiều cách như là: *một cách tức tối, một cách tức giận, một cách nóng nảy, một cách phẫn nộ, một cách giận dữ, một cách gay gắt, một cách bức bối, một cách bức dọc, một cách bức tức*. hoặc là để diễn đạt một *hành động thân thiện* thì có các cách sau: *một cách thân ái, một cách thân thiện, một cách thân mật, một cách thân thiết, một cách thân tình*, hay để diễn tả *sự khó khăn* khi làm một việc gì đó thì có các cách: *một cách khó khăn, một cách khó nhọc, một cách khổ sở*, hay để diễn tả *sự hào hứng* trong công việc thì có các cách: *một cách háo hức, một cách hào hứng, một cách hăng hái*, hoặc diễn tả *sự bức mình* thì có các cách: *một cách điên cuồng, một cách điên dại, một cách điên tiết*....

Một số ví dụ khác như là từ “*under*”. Nó có nghĩa khác nhau trong các câu khác nhau, ví dụ:

- “He muttered *under* his breath.” (HP q4) (Ông nói nhẹ *như* hơi thở).

- But Aunt Petunia didn't know what was hidden *under* the loose floorboard upstairs. (HP q4) (Nhưng mà dì petunia không biết gì hết về những thứ được giấu *dưới* tấm ván lót sàn tháo ra được dưới gầm giường của Hary).

- He could almost see the cogs working *under* Uncle Vernon's thick, dark, neatly parted hair. (HP q4) (Nó gần như có thể nhìn thấy bộ dây thiêu *trong* não dượng Vernon đang hoạt động dưới mớ tóc đen dày rẽ ngôi của dượng).

Và cũng có những câu trạng từ không được dịch, như là:

- And you can spend the rest of the summer **there**. (HP q4) (Và mùa cứ ở chơi với họ cho hết mùa hè).

- Frank dug his finger **still** more vigorously into his ear. (HP q4) (Lão Frank ngoáy ngón tay lão vô lỗ tai mạnh hơn).

Trong câu trên trạng từ *there* và *still* không rõ nghĩa. Chúng không được dịch.

Nhà văn Lý Lan đã sử dụng tiếng Việt với những từ đồng nghĩa, những cách dịch hết sức phong phú và đa dạng để tránh sự lặp lại và làm cho câu văn giàu hình ảnh, màu sắc sinh động.

Nói tóm lại, trạng từ trong tiếng Anh là từ loại dễ gây nhầm lẫn nhất vì nó thực hiện nhiều chức năng trong mệnh đề, trong câu và trong các đoạn văn. Chính vì vậy mà từ loại trạng từ hay gây nhầm lẫn cho người học. Họ thường hay mắc lỗi sai liên quan đến trạng từ, ví dụ như nhầm lẫn về hình thức, lỗi đặt trạng từ sai vị trí... Có nhiều từ loại khác cũng có phần cuối cùng có đuôi **-ly** đó là từ loại danh từ, động từ, tính từ và những từ này thường có thể khiến người học nhầm lẫn là trạng từ một lỗi sai khác là nhầm lẫn về chức năng, cách dùng. Trạng từ hình thành bằng cách thêm hậu tố **-ly** vào tính từ tuy nhiên cũng có những tính từ đã tận cùng bằng hậu tố **-ly**. Nhiều người hay nhầm lẫn điều này.

Qua khảo sát cách chuyển dịch của trạng từ tiếng Anh sang tiếng Việt chúng tôi nhận thấy khi chuyển dịch trạng từ tiếng Anh sang tiếng Việt thì thường có sự thay đổi về từ loại, về vị trí, về cấu trúc. Trạng từ tiếng Anh được hình thành phần lớn là bằng cách thêm hậu tố **-ly** vào tính từ. Trạng từ tiếng Anh được hình thành bằng cách này chiếm hơn 80% trên tổng số trạng từ tiếng Anh. Chúng ta thường thấy trạng từ tiếng Anh thường được dịch là “*một cách + tính từ*” nhưng nó cũng có những cách dịch khác như là không dịch “*một cách + tính từ*” mà chỉ dịch trạng từ như tính từ tương ứng. Vì vậy để tránh những lỗi sai có liên quan

đến trạng từ thì người học cần nắm rõ cách thức cấu tạo và chức năng của chúng.

Về cách thức cấu tạo thì trạng từ trong tiếng Anh và tiếng Việt giống nhau ở chỗ đều có những trạng từ đơn, là những trạng từ được cấu tạo từ một từ duy nhất ví dụ trong tiếng Anh là **fast, hard, well...**, trong tiếng Việt là **rất, tốt,...** và cũng có những trạng từ được cấu tạo bằng phương thức ghép chẳng hạn như trong tiếng Anh là **anyway, nowhere, heretofore...**, trong tiếng Việt là **bất ngờ, bất thình lình, đột nhiên....**

Nhưng điểm khác biệt trong cấu tạo trạng từ tiếng Anh và tiếng Việt đó là trạng từ tiếng Anh được hình thành bằng cách thêm phụ tố vào những từ loại khác. Chẳng hạn như thêm hậu tố **-ly** vào sau tính từ như trong từ **clearly**, hay thêm tiền tố **im-, in-, ir-, ...** như trong từ **irregularly, impossibly...** và một trạng từ để có nghĩa ngược, phủ định với nghĩa ban đầu, hoặc là thêm hậu tố **-wise, -wards** vào sau danh từ để hình thành trạng từ như trong từ **westwards, clockwise**. Các trạng từ trong tiếng Anh có thể được hình thành bằng cách thêm phụ tố là những hình vị vào trước hoặc sau căn tố và những hình vị này không đứng độc lập, trong khi đó trạng từ trong tiếng Việt hầu hết là những từ đơn, một số là từ ghép (từ được hình thành theo phương thức ghép). Từ ghép trong tiếng Việt là những phụ tố đi chung với căn tố, thể nhưng khi phụ tố đứng một mình thì nó vẫn có nghĩa, có thể thực hiện những chức năng ngữ pháp trong câu.

Về chức năng thì trạng từ tiếng Anh là những từ bổ nghĩa cho động từ, tính từ và những trạng từ khác. Tuy nhiên đôi khi trạng từ còn có những chức năng nhỏ khác tuy không đáng kể nhưng cũng cần lưu ý đó là nó còn bổ nghĩa cho giới từ, cụm giới từ, danh từ, đại từ, tiểu từ và số từ...

Vì thế khi dạy và học tiếng Anh nói chung và trạng từ nói riêng chúng ta cần lưu ý đến cấu tạo từ và chức năng của nó trong câu. Và khi chuyển dịch trạng từ từ tiếng Anh sang

tiếng Việt thì cần lưu ý cách dịch sao cho phù hợp với văn phong của người Việt Nam.

Tài liệu tham khảo

1. Đinh Văn Đức, (1978), *Về một cách hiểu ý nghĩa các từ loại trong tiếng Việt*, TC Ngôn Ngữ (02), 31-39.
2. Đinh Văn Đức, (2001), *Ngữ pháp tiếng Việt: Từ loại*, NXB ĐHQG Hà Nội.
3. Lê Biên, (1999), *Từ loại tiếng Việt hiện đại*, NXB GD.
4. Văn Thị Thiên Hà, (2005), *Hiện tượng chuyển di từ loại trong tiếng Việt* (có so sánh với tiếng Anh) (Luận văn thạc sĩ).
5. Hoàng Phê, (2000), *Từ điển tiếng Việt*, NXB Đà Nẵng.
6. Nguyễn Hữu Quỳnh, (2001), *Ngữ pháp tiếng Việt*, NXB Từ điển Bách khoa Hà Nội.
7. Solnsev V.M., (Bùi Khánh Thế dịch từ tiếng Nga, 1981), *Bàn về khả năng so sánh các ngôn ngữ*.
8. Stankevich, N.V. (1993), *Loại hình các ngôn ngữ* (Sách dịch), NXB ĐHQG Hà Nội.
9. Ủy ban Khoa học Xã hội Việt Nam, (1983), *Ngữ pháp tiếng Việt*, NXB KHXH Hà Nội.
10. Asher, R.E. (1994), *The encyclopedia of language and linguistics*, Pegamon Press Ltd.
11. Bright, W. (1992), *International encyclopedia of linguistics*, Oxford University Press, N.Y.
12. *Oxford advanced learner's dictionary* (1995), Oxford, Oxford University Press.
13. Randolph Quirk and Sidney Greenbaum (1993), *A university grammar of English*, Longman Group: Essex, England.
14. <http://www.uottawa.ca/academic/arts/writcent/hypergrammar/wordform.html>
15. <http://www.cycfoundation.org/concepts/AdjectiveProducingSuffix>
16. <http://english-access.com/vocabulary/ch003/index.asp>

(Ban Biên tập nhận bài ngày 06-04-2010)

(Nhịp thơ và giá trị...tiếp theo trang 33)

những biến đổi bất thường về nhịp bởi những sắc thái cường độ mạnh nhẹ của nó đã tạo nên sự lôi cuốn riêng biệt. Đọc câu thơ lục bát của người Nghệ, ấn tượng, cảm giác của chúng ta như "no đủ", hơn bởi cường độ mạnh của nhịp (chỗ đối, chỗ nhấn). Điều này cũng tương tự như những đảo phách, giống như cách chuyển giọng trường - thứ trong một bản nhạc. Sự biến đổi bất thường về nhịp trong ca dao lục bát xứ Nghệ phải được xem xét ở cả hai bình diện. Bình diện thứ nhất là xem xét biến thể trong một dòng thơ. Nhịp 3/3, 3/3/2 trong lục bát chính thể dễ tạo nên cảm giác tắc, nghẽn trong cảm xúc. Trong những câu dài của lục bát biến thể, các nhịp 3, 5, 7 dồn ép về ngôn từ tạo ra cảm giác chật chội, bức bối, khó chịu, tức thở khiến cho nhịp trong câu trở nên mạnh, gằn, gay gắt. Nhịp này rất thích hợp để diễn tả những trạng thái trớ trêu, oái oăm khắc nghiệt của hoàn cảnh hay những bi kịch của nội tâm. Bình diện thứ hai: sự biến đổi bất thường diễn ra trong tổng thể bài ca: câu lục nhịp đều đặn nhưng câu bát nhịp lại biến đổi và ngược lại. (Nhưng trong ca dao xứ Nghệ, số lượng biến thể nghiêng một cách tuyệt đối về câu bát nên nhịp bất thường chủ yếu diễn ra ở câu bát). Như vậy, trên bình diện khái quát, nhịp trong câu thơ của ca dao xứ Nghệ có vẻ mạnh mẽ, dồn ép, gay gắt, dứt khoát, hay có những biến đổi bất thường, trong khi đó, ca dao Bắc Bộ do tính chất ổn định của thể thơ nên nhịp hiền hòa, đều đặn nhịp nhàng hơn.

Tài liệu tham khảo

1. Ninh Viết Giao và tập thể tác giả, *Kho tàng ca dao xứ Nghệ*. NXB Nghệ An. 1996
2. Mã Giang Lân, Nguyễn Đình Bưu, *Hát ví đồng bằng Hà Bắc*. NXB Ty Văn hóa Hà Bắc. 1976
3. Phan Ngọc, *Tìm hiểu phong cách Nguyễn Du trong Truyện Kiều*. NXB Khoa học xã hội Hà Nội. 1988
4. Phan Thị Minh Thúy, *Nhịp trong thơ lục bát của Tố Hữu*. Luận văn sau đại học. Trường ĐHSP Hà Nội 1. 1982

(Ban Biên tập nhận bài ngày 06-04-2010)